

Victor PETRESCU
(Târgoviște)

ANTIM IVIREANUL.
ÎN SLUJBA SLOVEI ȘI CREDINȚEI

Antim Ivireanul. In the service of the letter and faith

Abstract: In this article, we present the life and the work of Antim Ivireanul, a complex personality of the ancient Romanian culture and literature, who has remained in the history as a skillful printer and editor, miniature painter and sculptor, founder of churches and an authentic orator.

Keywords: typography, religious literature, orator.

Rezumat: În acest material, ne-am propus să prezentăm viața și activitatea lui Antim Ivireanul, personalitate complexă a culturii și literaturii române vechi, ce a rămas în istorie ca un iscusit tipograf și editor, miniaturist și sculptor, ctitor de lăcașuri sfinte, un veritabil predicator și orator.

Cuvinte-cheie: tipografie, literatură religioasă, orator.

Personalitate remarcabilă a începuturilor literaturii române moderne, Antim Ivireanul a fost un iscusit tipograf și editor, miniaturist și sculptor, ctitor de lăcașuri sfinte, un mare predicator și orator. Este cel dintâi cleric român care prin elocvența sacră și-a găsit un loc bine conturat în sfera literaturii propriu-zise. A avut o viață zbuciumată pe care și-a trăit-o cu demnitate și evlavie.

Despre primii ani ai vieții se cunosc puține date. Se naște probabil în jurul anului 1650, în Iveria (Georgia). La 16 ani, în urma incursiunilor turcești, este vândut ca sclav la Constantinopol. Este răscumpărat din robie de către Patriarhia Ecumenică trăind pe lângă aceasta câțiva ani. Deprinde meșteșugul tipăririi cărților, învață turca, greaca și araba.

În 1690 vine în Țara Românească la solicitarea lui Constantin Brâncoveanu, numindu-se ca mirean Andrei; în acest an îmbracă haina monahală, schimbându-și numele în Antim.

Din 1691, prin plecarea lui Mitrofan ca episcop de Buzău, va prelua activitatea tipografiei Mitropoliei Bucureștilor. Începe o strălucită activitate înscriindu-și numele în cartea de aur a bisericii și culturii naționale. Toarnă o nouă literă de rând grecească, apoi literele arabe, chirilice, latine. Între 1691-1694 tipărește la București patru cărți (2 grecești, 1 greco-română și una românească): „Învățăturile lui Vasile Macedoneanul

către fiul său, Leon”, text tradus de Hrisant Notară; „Slujba Sfintei Paraschiva și a Sfântului Grigorie Decapolitul” (ambele în greacă). Învățând în mod strălucit, într-un timp foarte scurt, limba română, va imprima o lucrare de o mare frumusețe artistică „Evanghelie greco-română” (1693), urmată de o „Psaltire” (1694) în românește.

Activitatea lui Constantin Brâncoveanu de sprijinire prin tipar a Ortodoxiei, a creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman, a celor din Transilvania supuși presiunii prozelitiste a catolicismului se va diversifica prin înființarea de noi tipografii.

Astfel, în 1694 Antim, fiind numit egumen al Mănăstirii Snagov va pune bazele unei noi tipografii, cu posibilități de imprimare în mai multe limbi creând totodată și o școală de meșteri tipografi (Mihail Iștvonovici, care va lucra și la Râmnic, Bălgrad (Alba Iulia), sau Tiflis în Georgia; Gheorghe Radovici, tipograf și la Târgoviște; Dionisie Floru).

Pe parcursul a șapte ani se tipăresc aici 14 cărți (7 grecești, 4 românești, una slavă, una greco-română, una arabă), cu subiecte diverse: literatură liturgică, dogmatică, dar și unele de literatură parenetică sau didactico-teologică.

Antim Ivireanul se implică direct în această activitate. Astfel, în 1697 tipărește „cu mâna sa” un „Evangheliar românesc”, apoi în grecește „Manual despre câteva nedumeriri și soluții”, un „Antologhion”, „Discurs panegiric despre împăratul Constantin” (a lui George Maiota) și „Gramatica slovenească” a lui Meletie Smotrički, cu o prefață a sa de o mare acuratețe științifică.

În 1700 apare una din cele mai răspândite lucrări de morală creștină: „Floarea darurilor”, iar apoi câteva lucrări scoase cu cheltuiala domnului Constantin Brâncoveanu: „Psaltirea”, Liturghier greco-arab (pentru ortodocșii din Antiohia)”, „Eortologhion” (a lui Sevastos Chimenitul) și „Proschinitarul” (a lui Ioan Comneanul) ultima carte imprimată la Snagov.

În 1701 se întoarce la București, unde până în 1705 când va fi numit episcop la Râmnic tipărește 15 cărți. Dintre acestea 11 sunt în grecește, două în limba română, una în slavo-română și una greco-arabă. Din punct de vedere al tematicii domină literatura panegirică cu tematică religioasă (atribuită în exclusivitate fiilor lui Constantin Brâncoveanu) urmată de cea liturgică: „Cuvânt panegiric la marele Constantin”, „Cuvânt panegiric la martirul Ștefan”, „Ceașlov grecesc și arăbesc”. În 1703 apare prima ediție din Țara Românească a Noului Testament (în românește); „Învățătură dogmatică” (grecește), „Ceașlov slavo-român”. De asemenea, având drept scop lămurirea dreptei credințe, o tipărește în grecește; „Învățătura dogmatică a bisericii răsăritene” (a lui Sevastopos Trapezuntiul Chimenitul). Este de remarcat apariția unui „Acatist”, venindu-se astfel în sprijinul celor care doreau să asculte slujbele în limba română, dar și a unor lucrări: „Paralele grecești și romane” (a lui Plutarh) în grecește, necesară Școlii de la „Sf. Sava”.

În această perioadă are loc un eveniment cu puternice semnificații în spațiul Ortodoxiei răsăritene. Este vorba despre înțelegerea dintre Constantin Brâncoveanu și Patriarhul Atanasie al IV-lea Debbas, prin care se pregătește o tipografie cu litere arabe pentru Biserica Antiohiei. Ea va fi instalată la Alep, în Siria, funcționând până în 1724. După moartea patriarhului o parte este mutată la Mănăstirea Balament, iar o alta la mănăstirea Sojeg (sudul Libanului).

În același spirit, la 1710, răspunzând cererii regelui Vektang al VI-lea Constantin Brâncoveanu va trimite și în Gruzia literele turnate de Antim împreună cu Mihai Ștefanovici, care întemeiază la Tbilisi prima imprimerie de sub teascurile căreia vor ieși o „Evanghelie” și un „Liturghier”.

Ca urmare a scoaterii din scaun a lui Ilarion devine, în martie 1705, episcop de Râmnic. Pune și aici bazele unei tipografii cu utilaje create de mâna sa. Timp de trei ani întreaga activitate se află în slujba apărării și întăririi Ortodoxiei. Tipărește 10 cărți cu o largă răspândire inclusiv dincolo de hotarele Țării Românești, în Transilvania sau Maramureș (cinci în limba română, trei în greacă și două în slavonă și română). Va scoate „Tomul bucuriei” (1705, grecește); „Antologhion” (1705, românește), denumită „Floarea cuvintelor”. Ca îndreptar în „activitatea bisericească”, alcătuieste în românește „învățătura pre scurt pentru taina pocăinței”. În 1706, sub îndrumarea sa Mihai Iștvanovici tipărește „Slujba Născătoarei de Dumnezeu” (românește); „Molitvenic” (românește), „Octoih” (slavonă și română). Tot în acest an apar lucrările panegirice: „Cuvânt panegiric la patima Domnului” și „Cuvânt panegiric la Sfântul Nicolae” (în grecește), iar un an mai târziu „Cuvânt la mântuirea patimă a Domnului nostru Iisus Hristos”; traducerea românească a cărții lui George Maiota.

Trecând la cele veșnice mitropolitul Teodosie lasă, prin testament, în 28 ianuarie 1708 recomandarea ca Antim Ivireanul să fie urmașul său ca mitropolit al Țării Românești. La 22 februarie va fi înscăunat, rostind cu acest prilej cuvântul de întronizare, capodoperă a elocinței românești în care afirmă că: „...m-au trimis la dumneavoastră să vă fiu păstoriu, părintele sufletesc, rugătoriu către Dumnezeu, pentru buna sănătate și spăsenie a dumnezeiască și a cinstitelor dumneavoastră case,... și dimpreună cu dumneavoastră să pătimesc la toate câte va aduce ceasul și vremea, pentru care lucru am datoria să priveghez cu osârdie și far’ de lene, ziua și noapte, în tot ceasul, pentru folosul și spăsenia tuturor de obște...”.

Se ocupă de mutarea tipografiei de la Râmnic la Târgoviște. De activitatea sa se leagă deci și revigorarea tiparului târgoviștean.

Timp de peste cinci decenii, din 1652, la Târgoviște nu se mai tipăresc cărți. Târgoviștea în anul 1668 încetează a mai fi sediul Mitropoliei Ungrovlahiei, care se mută la București. Încă de pe vremea lui Mircea Ciobanu (1545-1553), domnii țării ședeau o bună parte a anului la București, în aceste condiții viața culturală a Târgoviștei decade. Însăși frumoasa Mitropolie se ruinase, zugrăveala i se stricase încât domnitorul Constantin Brâncoveanu luă măsuri pentru repararea edificiilor din jur, a pardoselii și zugrăvelii, iar la 30 septembrie 1707 lucrările de restaurare au fost terminate.

În 1709 s-a instalat pe lângă Mitropolia de la Târgoviște o nouă tipografie, de data aceasta mai bogată decât cea din vremea lui Matei Basarab, pentru că avea secție de limbă grecească precum și alta de limbă românească. Activitatea editorial-tipografică a fost bogată și s-a desfășurat până la 1715, ieșind de sub presele tipografice numeroase și importante cărți grecești și românești. S-au zămislit de sub teascurile tipografiei târgoviștene 19 cărți (12 în limba română, cinci în limba greacă, una în limbile slavonă și română și una trilingvă – slavonă, română și greacă).

Ele sunt importante pentru studiul ideologiei societății feudale de la început de secol, având subiecte de literatură, literatură dogmatică, de morală filosofică, unele fiind cărți de învățătură pentru preoți, altele cu caracter didactic, teologic, dar și din literatura populară („Alexandria”).

Meșterii tipografi care au strălucit în această vreme sunt: Mitrofan Gregoras, Gheorghe Radovici și ieromonahul Filothei. Acum se continuă intens alcătuirea și publicarea cărților de slujbă bisericească în limba română: „Serviciul bisericesc întreg” (1709); „Molitvenice” (1708-1712, 1713, acestea după originalul grecesc tipărit în 1691, de N. Glykis, la Veneția), „Psaltire” (1713, 1714), „Octoih” (1712, primul tipărit în românește), „Rugăciuni” (1712, cu cheltuiala unui mirean, Mănu Apostol), „Liturgiile” (1713) și două „Ceasloave” (1714, 1715). Apar însă și genuri noi de literatură laică: romanul popular „Alexandria” (1713); antologii de cugetări ale filosofilor antici: „Maxime filozofești” (1713, ediție românească și grecească); lucrări cu conținut istorico-literar: „Panoplia dogmatică” (1710, important izvor pentru cunoașterea doctrinei ereziilor, în special ideologia bogomililor). „Proschinarul Sfântului Munte Sinai”, (1710) un fel de ghid istoric și turistic local și opera lui Hrisant, „Despre oficii, clerici și ceremoniile bisericești” (1715). Se dezvoltă treptat un proces nou: Biserica, în depistarea izvoarelor de bază ale literaturii religioase de ritual și citire, nu se mai îndreaptă spre originalele slavone ci spre cele grecești.

Importante sunt și și micile lucrări ale mitropolitului Antim Ivireanul „Capete de poruncă” (1714) și „Învățătura bisericească” (1710), menite a ridica prestigiul preoțimii impunându-i totodată și un stil de viață mai demn.

După 1714 tipografia de la Târgoviște se mută la București. În tiparnița Mitropoliei Antim va imprima: „Sfaturi creștine politice către Domnul Ștefan Cantacuzino” (1715) o mică alcătuire de literatură parenetică în versuri.

Mai apare „Istoria patriarhilor Ierusalimului”, volum masiv opera lui Dositei Notara.

În 1716 apropiindu-se de finalizare lucrările la mănăstirea Antim, ctitoria sa, aceasta este înzestrată cu material tipografic, aici realizându-se „Istoria sfântă, adică iudaică” opera lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul.

Despre activitatea în slujba cuvântului tipărit se impun câteva concluzii. În cei 25 de ani pe care i-a trăit în Țara Românească, imprimă 38 de cărți din cele 64 care s-au tipărit în centrele tipografice conduse de el. Dintre lucrările scoase, 30 sunt în grecește, 24 în românește, una în slavonește, 8 în câte două limbi (5 slavo-române, 2 greco-arabe, una greco-română), iar o carte apare în premieră în trei limbi (greacă, slavonă și română). De asemenea, este de remarcat faptul că în ultimii ani dă o atenție deosebită cărților tipărite în limba română.

Un loc aparte îl au lucrările elaborate și ilustrate personal: „Învățătura pe scurt pentru taina pocăinței” (1705, Râmnic); „Învățătura bisericească la cele trebuincioase și mai de folos pentru învățătura preoților” (1710, Târgoviște); „Capete de poruncă la toată ceata bisericească” (1714, Târgoviște); „Sfaturi creștine politice către domnitorul Ștefan Cantacuzino” (1715, București, în grecește).

Personalitate de prim rang a vieții clericale, culturale, implicat în politica Țării Românești de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, mitropolitul Antim Ivireanul rămâne și în istoria genului oratoric prin „Predicile” sau „Didahiile” ținute duminica sau cu prilejul altor sărbători, la București sau Târgoviște. Deși, provenind din alte zări (Ivirea din Georgia), datorită marilor sale calități intelectuale învață bine românește, fiind primul mare orator în limba noastră națională, dând expresivitate și vioiciune demersului întreprins.

„Didahiile”, în număr de 28 au fost ținute în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino. Ele vor vedea pentru prima oară lumina tiparului în 1886, publicate de episcopul Melchisedec al Romanului (Melchisedec al Romanului dă și titlul): „Didahii ce se numesc a fi făcute de răposatul vlădica Antim pe la praznice mari, scrise acum în zilele prea înălțatului domn Io Alexandru Ioan Ipsilant voevod, întru al șaptelea an a domniei mării-sale și în zilele preasfințitului mitropolit al Ungrovlahiei chirio chir Grigore, întru al douzeci și unul de ani (ce s-au împlinit acum într-această lună iulie, în 28 dni) ai păstoriei preasfinții-sale: 1781”. (Rotaru, Ion., p. 224.)

Temporal, ele au fost ținute astfel: cinci în duminica Floriilor, trei la Schimbarea la față, câte două la Sf. Constantin și Elena, Sf. Nicolae, la Crăciun și la Duminica lăsatului de brânză, câte una la Tăierea împrejur, Bobotează, la Duminica Vameșului etc. și o predică este consacrată pocăinței. (Istoria literaturii române, p. 539)

În demersurile sale găsim diferite tipuri de predică: sintetică, analitică, dar și pareneză și panegiric. Respectând regulile omileticii el va înălța laude Mântuitorului, Maicii Domnului și sfinților, cu trimiteri numeroase la „Vechiul și Noul Testament”. De asemenea, se fac referiri la filosofi sau poeți greci: Anexagoras, Aristotel, Democrit, Anaxinandru, Socrate, Hesiod. Având cunoștințe vaste, amintește pe Artaxerxes, Alexandru cel Mare, Tumcuin, „împăratul Chitaiului”, Tiberius.

Valoroasă din punct de vedere literar opera sa este liberă de orice modele. În discursul rostit la înscăunarea ca mitropolit al țării își recunoaște originile, dar și calitățile deosebite: „Dumnezeu n-au căutat la micșorarea și netrebnicia mea, nu s-au uitat la sărăcia mea și streinătatea mea, n-au socotit prostita și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunătății sale și au acoperit de către oameni toate spurcăciunile și fărădelegile mele, carele sunt mai multe decât perii capului meu și decât năsipul mării și s-au înălțat, nevrednic fiind, la această stepenă...” (Rotaru, Ion, p. 225)

Scopul declarat al demersului său este în primul rând de a instrui, a educa, să deștepte conștiințele păstoriților săi îndemnându-i la unire și smerenie: „Și cum dară se va mântui norodul, cum să scuture această ticăloasă de țară sarcina cea grea a relelor ce o supără?”

Se va întreba retoric „La duminica vameșului”: „Că v-am spus mai sus, că credința iaste numai de un fel și toți oamenii cred în Dumnezeu, că Dumnezeu iaste legia și făcătorul legii; și pentru căci înjurăm legia, înjurăm pre Dumnezeu și pentru aceia, iată dară, că n-avem credință.

De vom zice de pe nădiajde, că sântem aleși din păgâni, nici aceasta nu o avem, căci că de am avea credință, poate doară că am avea și nădiajde, că v-am spus mai sus că întâi iaste să crează neștine în Dumnezeu, apoi să nădăjduiască”. (Ivireanul, Antim, p. 23)

În discursurile sale se poate observa o mare mobilitate, modalitatea cum reușește să facă o punte între ideile teologice ale moralei creștine și viața pe care o trăiesc păstoriții săi, nedreptățile la care erau supuși, una din soluțiile date de Antim fiind credința, adresându-se fiecăruia cu un altfel de mesaj: „Și nimeni să nu socotească, din voi, și să zică în inima lui: dară ce treabă are vlădica cu noi, nu-ș caută vlădiciia lui, ci să amestecă întru ale noastre? De n-ai știut până acum și de n-au fost nimeni să vă învețe, iată că acum veți ști că am treabă cu toți oamenii cît sunt în Țara Românească de la mic până la mare și pînă la copil de fiță, afară de păgîni și din ceia ce nu sunt de o lege cu noi...”. (Rotaru, Ion, p. 226)

Neuitându-și nici un moment originile și tinerețea zbuciumată va face dese trimiteri la inegalitățile sociale ale vremii sale, convins fiind că indiferent dacă este bogat sau sărac omul este vrednic de cinste și laudă: „Nu să cuvine cinstea și lauda numai oamenilor celor mari și bogați, că sânt vrednici acestui dar și cei mici și smeriți. Că măcar că cei mari strălucesc cu hainele cele de mult preț și cei mici n-au cu ce să-și acopere trupul; cei mari să odihnesc pe așternuturi moi și frumoase, și cei mici să culcă pe pământul gol și pe pae; aceia însoțiți cu mulțime de slugi, iar aceștia lipsiți, pustii și de ajutoriu și de priiateni; aceia între răsfațări și între bogății, și acestea între primejdii și între întristăciuni. Însă, cu toate aceștia măriri despărțite, nu să cuvine celor mici mai puținică cinste și dragoste decât aceia ce să cuvine celor mari și bogați, nici iaste cu dreptate celor mari să li să închine lumea și pre cei mici să-i batjocorească: de aceia / să se teamă și pre acestea să-i obidească; de aceia să se rușineze și pre acestea să-i înfrunzeze, pentru căci măcar că cei mari cu sila și cu puterea răsplătesc sudălmile, iar cei mici au îngeri sprijinitori în ceriu de pedepsesc pre cei ce-i obidesc”. (Ivireanul, Antim p, 144)

Dorind întărirea autorității bisericii, a credinței omului, de multe ori își ceartă supușii pentru păcatele lor dorindu-le un altfel de comportament. Un fragment din predica sa „La dumineca Vameșului”, este edificator: „Și iată dară, că precum zic că neavând dragoste între noi și nepohtindu-ne binele unul altuia, după porunca lui Dumnezeu n-avem nici credință, nici nădiajde, nici dragoste și sântem mai răi, să mă ertați, decât păgânii. Că zice apostolul Pavel: «Limbile n-au lege și fac ale legii». Iar noi, având lege, facem tot împotriva legii și sântem mai păcătoși decât toate neamurile și decât toate limbile. Și puteți cunoaște aceasta, că iaste așa cum zic că ce neam înjură ca noi, de lege, de cruce, de cuminecătură, de morți, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovedanie, de botez, de cununie și de toate tainele sfintei biserici și ne ocăram și ne batjocorim înșine legia?! Cine din păgâni face aceasta, sau cine-ș măscărește legia ca noi?”. (Ivireanul, Antim, p. 23)

La aceste întrebări consideră că singura soluție este credința, „de a iubi pre Dumnezeu” dar și supunerea în fața autorității domnului: „Dară noi, acum, că ne numim creștini, de pe ce fapte bune socotiți că ne vom putea arăta creștinătatea și blagocestiia ce avem și să fim aleși și despărțiți de neamurile ce zicem noi că sânt păgâni? Că de vom zice: de pe credință, ne înșălăm, că noi credință nu avem: că de am avea credință / am iubi pre Dumnezeu și am păzi cuvintele lui și am face după puțință, poruncile lui”. (*Idem*)

În opinia sa nu numai oamenii simpli sunt vinovați ci și boierii, preoții, în „Cuvânt la duminica Floriilor”, înfierând obiceiurile de a fura din banul public, lăcomia nemăsurată a unora, goana de a agonisi cât mai multe averi, intrigile pe care le făceau pentru a dobândi și mai multe favoruri, dușmănia unora față de ceilalți, obiceiurile de a da și a se lăsa mituiți, adevărurile rostite fiind trăite de mitropolit: „Și când mergem să ne ispoveduim nu spunem duhovnicului că mâncăm carnea și munca fratelui nostru, creștinului, și-i bem sângele și sudoarea feței lui cu lăcomiile și cu nesațiul ce avem, ci spunem, cum c-am mâncat la masa domnească, miercurea și vinerea, pește și în post raci și untdelemn și am băut vin.

Nu spunem că ținem balaurul cel cu 7 capete, zavistiia, încuibat în inimile noastre, de ne roade totdeauna ficiații, ca rugina pre fier și ca cariul pre lemn, ce zicem că n-am făcut nimănui nici un rău.

Nu spunem strâmbătățile ce facem totdeauna, clevetirile, voile veghiate, fățăriile, mozaviriile, vânzările și pâările ce facem unul altuia, ca să-l surpăm din cinstea lui, ce zicem: am face milă, ce nu ne dă îndemână, că avem nevoi multe și dări și avem casă grea și copilaș ca-n gloată și oameni mulți carii să ocrotesc pre lângă noi.

Nu spunem că credem minciunile slugilor noastre mai vârtos decât adevărul celui ce să năpăstuiește, carele, de s-ar și jura, nu-l credem, nici îi facem dreptate, ci-l pedepsim cu atâta cruzime de inimă cât de am putea l-am stinge și de pre fața pământului; ce zicem că fiind în valurile lumii nu putem să ne căutăm de suflet, / ci dăm câte un sărindariu, iar din jafuri, iar din nedreaptă agoniseală”. (Ivireanul, Antim, p 85-86)

În Predicile sale, încărcate de sensibilitate, de dorința de a fi înțeleș de toți supușii săi se găsesc și pagini cu o încărcătură lirică relevantă pentru epoca în care au fost rostite, ceea ce întărește ideea că marele cărturar a fost și un poet în înțeleșul larg al cuvântului. Un astfel de exemplu este descrierea unei furtuni pe mare care stă să înghită corabia apostolilor, prima descriere de acest gen în literatura noastră: „ Mi să pare ca când ași vedea înaintea ochilor miei chipul ei, de toate părțile să sufle vânturi mari, să se strângă împrejurul vântului nori negri și deși, toată marea să spumege de mânie și pretutindeni să se înalțe valurile, ca niște munți. Mi să pare că văz corabia apostolilor că o luptă cu multă sălbăticie turburarea mării: de o parte o bat valurile, de altă parte o turbură vânturile; de o parte o rădică spre ceriu, de altă parte o pogoară la iad. Mi să pare că văz pre fețele apostolilor zugrăvită, de frică, moartea: unul să se cutremure, altul să se spăimânteze; unul să se tulbure, altul să strige și toți cu suspinuri și cu lacrimi să ceară, cu rugăminte, ajutoriu de la Hristos, ce dormia: «Doamne, mântuiaște-ne, că perim»”. (Ivireanul, Antim, p. 138)

Compară lumea în care trăia „cu o mare ce se tulbură”, vânturile sunt „nevoile cele / ce ne supără totdeauna”, valurile „nenorocirile carele să întâmplă în toate zilele”, iar „ Norii ce negresc văzduhul, fulgerile ce orbesc ochii, tunetile ce înfricoșează toată inima vitează sânt întâmplările cele de multe feliuri, neașteptatele pagube, înfricoșările vrăjmașilor, supărările, necazurile ce ne vin de la cei din afară, jafurile, robiile, dările cele grele și nesuferite, carele le lasă Dumnezeu și ne încungiuură, pentru ca să cunoască credința noastră și să ne vază răbdarea”. (Ivireanul, Antim, p. 139)

Este o lume care se „tulbură, întru care niciodată n-au oamenii odihnă, nici liniște”. Antim Ivireanul făcea astfel o declarație patetică a propriei existențe, în care iubirea față de aproapele său, dar mai ales față de țara care l-a adoptat era precumpănitoare.

Ultimii ani ai vieții au fost deseori tensionați. O primă ruptură are loc între mitropolit și Constantin Brâncoveanu în 1711, acesta fiind ostil turcilor în conflictul armat al acestora cu trupele rusești (Stănilești, pe Prut). El rămâne fără urmări majore, dar Antim Ivireanul se apropie din ce în ce mai mult de familia Cantacuzinilor în conflict cu domnitorul.

Evenimentele se precipită, ducând la decapitarea, în Constantinopol, a lui Constantin Brâncoveanu și a fiilor săi. Doi ani mai târziu aceeași soartă o împărtășește și domnitorul Ștefan Cantacuzino împreună cu tatăl său, stolnicul Constantin Cantacuzino.

Noul domn, Nicolae Mavrocordat, care va inaugura secolul domniilor fanariote în Țara Românească, prieten cu un vechi dușman al lui Antim, Hrisant Notara, îl suspectează de la început ca având relații strânse cu Cantacuzinii. După cearta intervenită pe drumul spre Giurgiu unde plecase domnul la zvonul pătrunderii iminente a unor detașamente austriece, mitropolitul se întoarce în București. Revenind Nicolae Mavrocordat îl arestează, umilindu-l, obținând dispoziția patriarhală a Constantinopolului de a fi scos din scaun. Este exilat, condamnat la închisoare pe viață la Mănăstirea Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai. Este omorât pe drum în apropierea localității Galiopi de ostași turci, care îl conduceau spre exil, trupul fiindu-i aruncat în Tungia, un afluent al Măriței.

Alături de Dimitrie Cantemir, Grigore Ureche, Miron Costin, Varlaam sau Dosoftei, Antim Ivireanul este o personalitate complexă a culturii și literaturii române vechi.

Sintetizând întreaga sa activitate Bartolomeu Anania, Mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, se întreba pe bună dreptate: „Ce vom admira mai întâi în vasta personalitate a Ivireanului? – talentul tipografului? finețea gravorului? capacitatea poliglotului? geniul oratorului? luciditatea gospodarului? smerenia călugărului? demnitatea ierarhului? Miracolul străinului împământenit?... E aproape de neimaginat că atâtea daruri pot fi înmănușiate într-un singur om!” (Anania, Valeriu, p. 68)

La 27 septembrie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române face un act de dreptate: trecerea în rândul sfinților a Mitropolitului Antim Ivireanul.

Referințe bibliografice

1. Cf. ANANIA, Valeriu. Cultura și sfințirea Ivireanului. În vol.: *Sfântul „Antim Ivireanul, ocrotitor spiritual”*. I. Râmnicu-Vâlcea: Ed. Conphys, 1999.
2. Cf. *Istoria literaturii române*, voi. I. București: Editura Academiei Române, 1964.
3. IVIREANUL, Antim. *Opere. Didahiile*. București: Editura Minerva, 1997.
4. ROTARU, Ion. *Literatura română veche*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981.